

Oděv muže se Sungiru z pohledu rekonstrukční paleoetnologie

Libor Balák malíř, **Pavel Chronc** psycholog

„Silná, zdravě opálená těla, dlouhé vlasy vlající v teplém podvečerním vánku, neumělé kožešinové vesty se spoustou skvělých slonovinových spon a balvany v rukou mužů, kteří je s jásotem vrhají na mamuta lapeného v pasti...a na vzpomínku takového lovu a s přáním úspěchu lovu příštího, vyřezává lovec z kusu klu podobu touženého mamuta...”

Měl jsem rád takové romantické výjevy, přivedly mě k odborné literatuře, do depozitářů, ale i k odborníkům. Ale archeologové jsou zvláštní patroni, vykopávají všechno, i to, co by se nalézt nemělo, a obráceně neumí vykopat to, co by vykopat měli.

Ale ani samotní lovci mamutů nebyli k dnešním obecně zažitým představám nijak vstřícní, odmítali názory učitelů, nehleděli na encyklopedické údaje a nevycházeli obecné představě o sobě ani o píd' vstříc. Odmítli být hrubí, primitivní a bezkulturní. Klidně vymýšleli a dělali věci, které by dělat ještě daleka neměli. Naopak, zatvrzele se odmítali chovat tak, jak je znal už kaž-

dý školáček a dokonce odmítli vykopat byt i jedinou jámu na mamuty.

A tak situaci zachraňovali zobrazovatelé a literáti, kteří touto vzpourou archeologů a lovců mamutů byli nuceni k přimíchávání jiných poslušnějších kultur, aby přivedli tvrdošíjně lovce do jeskyní. Ale jindy byli tito autoři a zachránci tváře pravěku dokonce nuceni podvrhnout některé věci, aby alespoň někdo obecné představy k nejvyšší spokojenosti naplnil.

Pradávný polopřimitiv byl tedy zachráněn a mohl žít alespoň v obrazech, v knihách, ve školních učebnicích a v povědomí té nejširší veřejnosti.

Ale já jsem zvláštní člověk, protože mě zajímá prostě jen to, jak to v pravěku vypadalo. Beru materiály tak, jak jsou, otáčím je mezi odborníky různých oblastí, nesnáším předpojatost a s obzvláště velkým potěšením věnuji pozornost „zapovězeným“ unikátním soškám a neuvěřitelným hrobům východního gravettienu, kterým výše popsání „rekonstrukteři“ nikdy nevěnovali pozornost a všemožně je ignorovali.

L. Balák

Obr. 1 Efektní obraz sungirského muže z roku 1998. ■

A showy picture of Sungir man from 1998. ■

Sungirské hroby

Sungirské hroby tvoří pohřeb jednoho muže bez doprovodných artefaktů a dvojhrob dvou dětí hlavami proti sobě, s velmi bohatou a vpravdě unikátní výbavou. Nález pochází z poloviny minulého století z Ruska od potoka Sungir nedaleko Moskvy. Bývá řazen k východnímu gravettienu se stářím 22 000 tisíc let. Rekonstrukce obličejů, čepic a malé části oděvu dětí (včetně pláště sepatého na hrudi sponou) provedla škola M. M. Gerasimova v Moskvě formou dobových jednobarevných bust. Portrét muže byl proveden bez oblečení a bez vlasů, děti s oblečením po prsa. Rusové se s tímto nálezem skutečně netajili a v knize Paleolit SSSR (*Akademia nauk, Moskva 1984*) bylo k dispozici barevné vyobrazení nálezových situací. Z našich odborníků o nálezů referovali antropolog Dr. Jan Jelinek a archeolog Dr. Jiří Svoboda. Největší publicity se hrobům dostalo v magazínu National geographic v roce 2000.

Ačkoli existují již dva moje obrazy se sungirským oděvem (1998, 1999) je nutné si uvědomit, že tyto obrazy jsou klasickými rekonstrukčními obrazovými výjevy prostými encyklopedické a názorné kompozice.

Možná pro někoho to bude zcela nepochopitelné, ale faktem je, že na mých výstavách (4 výstavy) samotná doprovodná fotografie sungirského hrobu vedle rekonstrukcí oděvu není pro velký počet návštěvníků snadným a lehce pochopitelným vodítkem a klíčem k interpretaci souvislosti s mojí finální rekonstrukcí. Obrazové rekonstrukce s klasickým vnitřním dějem totiž patří k základnímu atraktivnímu „žobží“ takových výstav. Ale musíme si uvědomit zvláštnost situace mladého paleolitu,

kdy si návštěvník výstavy nemůže vzít encyklopedii a tam se dovědět víc. Nepomůže mu ani návštěva expozic našich současných muzeí, která nemohou nabídnout nějaké další bližší informace. A tak se vlastně ještě na mých výstavách musí plně suplovat tyto chybějící zdroje informací.

Ovšem projevuje se ohromná výhoda mých častých malých výstav, kde se sbírka gravettienkých obrazových rekonstrukcí rozrůstá i tím, že pružně reaguje na předchozí výstavy. Taková pružnost je v oblasti oficiálního muzejnictví nemyslitelná. Žádné muzeum není schopno stále znovu a znovu rychle měnit situaci podle potřeb a pokud by se jejich dlouhodobě plánovaná a vystavovaná expozice nezdařila, nebude velmi dlouho naděje na změnu. Podle velkého údivu i mladších lidí nad mými rekonstrukcemi docházím k přesvědčení, že současný stav informovanosti společnosti veřejnost jen utvrzuje v představě dávných primitivů.

Pokud moje práce mají posouvat poznání veřejnosti směrem k současnému vědeckému poznání, jsou vizáž a oděv tím správným prostředkem. Právě proto má sungirský oděv, stejně jako sošky oděných postavíček z maltskobuřského okruhu, prvořadé místo v této problematice. Jejich rekonstrukční metamorfózy mají vysokou míru přesvědčivosti a nesou obrovské množství informací.

Proto bylo po výstavě v Lounech (Okresní muzeum 2000) přistoupeno k realizaci rekonstrukčních metamorfóz alespoň jednoho ze sungirských lidí. Tyto metamorfózy se ukázaly být směrem k laické veřejnosti velmi šťastné. Předávají nejen množství informací, ale také množství **přesvědčivých informací.**

Historie rekonstrukce gravettienských oděvů

V roce 1924 pod vedením prof. Karla Absolona vznikla rekonstrukce pro časopis *New London*. Vizáž dávného člověka byla odvozena z potřeb doby ledové, existence šidél a aplikace výtvarného umění (odvozeného z tehdy čerstvě nalezené Věstonické venuše). Podobný přístup je vidět na rekonstrukcích bust sungirských lidí z Gerasimovova institutu rekonstrukcí podob podle skeletu v Moskvě. Ostatní práce jsou větší či menší měrou poznamenány nesystematickou prací v oblasti rekonstrukce se všemi neduhy, které tento fakt přináší, jako jsou stále dokola se opakující nováčkovské chyby, předpojatost, tendencnost a nekritické obkreslování od předchůdců.

Prvořadým problémem je vtisk - předem daný pohled, který si nesu do života prvním seznámením. Nemusím chodit daleko pro příklad. Můj obzor doslova vyplnily burianovské představy teplého klimatu gravettienů a podporovaly ho polosvlečené ženy, které zase nešťastně korespondovaly s nejrůznějšími nahými venušemi. Takže tato představa byla u mne postupně lámána a až po druhé intervenci archeologa doc. Bohuslava Klímy jsem změnil klima a charakter oděvů.

Zlom v mém nahlížení na rekonstrukce oděvů v tak vzdáleném časovém období jako je gravettien nastal několikrát. Spíš bych celý proces nazval cestou po schodech. Na konci 80. let Američané nezatížení augustovsko-štorchovským vlivem byli schopni ihned kreslit složité a teplé oděvy (ilustrace v *National Geographic* k příležitosti zkoumání pravosti tzv. „Australské venuše“). Musel jsem se však sám osobně přesvědčit, že

„rekonstrukce“ vytvářené „pod odborným vedením“ jsou skutečně mimo realitu, překonával jsem takzvaný hierarchický i skupinový tlak, ale i citovou bariéru.

Prvním schodem byla konzultace s doc. Bohuslavem Klímou, který trval na studeném klimatu během pavlovienu (dokládal je geologickými půdními procesy) a tomu adekvátnímu severskému odění (takovou rekonstrukci, jak je již výše uvedeno, nechal ve Francii udělat prof. Karel Absolon 1924 a doc. Klíma ji převzal v publikaci o Dolních Věstonicích. Tam B. Klíma udává často ne plně pochopený, přehlížený a přitom nesmírně důležitý fakt, že nejfrekventovanějším kostěným nástrojem je zde právě šidlovitý nástroj).

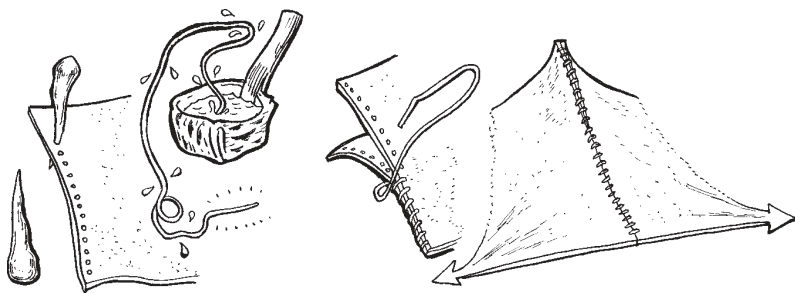
Dalším, již třetím schodem na cestě poznání, bylo seznámení se s brněnskými euroindiány. Tehdy jsem se seznámil s šitím šlachou a šidlem. Poprvé jsem uviděl šlachy jako kvalitní dlouhou chirurgickou nit, kterou naše rostlinné zařízení není schopno plně nahradit. Zjistil jsem, že šidlo je plně postačujícím pro dírkování kůže. Suchý hrot šlachy je jako jehla a navlhčený zbytek šlachy jako nit. Při sešití dvou kusů kůže ve vzájemné vzdálenosti, rovnající se výšce kůže, se prostě za oba konce matérie zatáhne a kůže se scelí.

Tento příspěvek neřeší otázku textilií mladého paleolitu (prokázané archeologicky už v našem pavlovienu), ačkoli výroba textilií a rostlinných rohoží jistě navazuje na pletení hnízd primátů a bude logicky velmi starého data, jak podrobně uvádím ve statí o oděvu neandrtálců a *Homo erectus*.

Vzhledem ke klimatu se v příspěvku zabýváme materiály jako jsou kůže a kožešiny. Jedná se o archeologicky doložovanou kožešinovou zvěř, která má

Obr. 2 Nápadité eskymácké oděvy s prvky zdobení upomínající Sungir. ■
Resourceful Inuit clothing with decorative elements reminiscent of Sungir. ■

Obr. 3 Technika šití šídlem a šlachou. ■ Technology of sewing with an awl and sinew. ■

solidní kůži, jako je vlk či sob. Jiné kůže jsou moc tenké (zajíc, liška) nebo zase tuhé a těžké (kůň, mamut) a jejich využití bylo zřejmě jiné, nebo se patřičně upravovaly či užívaly dílčím způsobem.

Dalším schodem na pyramidě poznání oděvů je archeologický pohřební materiál. Lidé kultury gravettienů jak v Itálii, tak na Moravě či v Rusku mají někdy bohatě zdobené hlavy vyložitelné jako nášivky na čepicích (někdy uváděny jako sítky). Uvážíme-li pavlovienská stanoviště právě na větrných místech, pak přirozeně uvažujeme o čepicích. Dalším důležitým schodem jsou hroby v Sungiru u Moskvy a posledním sošky maltsko-buretského kulturního okruhu.

Muž ze Sungiru - rekonstrukční metamorfóza

V publikaci „Eiszeitwerkstatt“ o experimentální archeologii je v příspěvku Anne Scheer publikována rekonstrukce vrchní části sungirského oděvu. Její autorka si pohrála s nadbytečnými korálky na středu hrudníku a na břichu. To jsem velmi uvítal, ale nevzal jsem rekonstrukci doslovně. Fotografie z publikací Velký obrazový atlas pravěkého člověk a Paleolit SSSR mně připadly v některých ohledech poskytující daleko lepší orientaci než uvedená pérovka. Navíc esky-mácké oděvy upomínají některými prvky sungirský oděv.

Sungirská halena muže byla považována ve starší literatuře za vestu a náramky na rukávech za náramky na ruku. Ke skutečnému rozřešení je nutno znát přesné rozměry náramků, aby se vyřešilo, zda byly na těle nebo byly přišity k rukávům spolu s řetízky korálků.

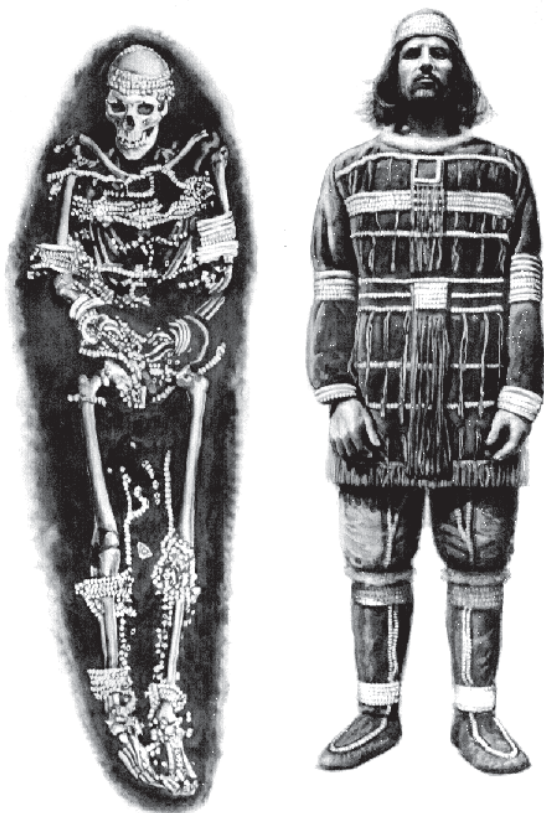
V článku Anne Scheer se zpodobňují náramky na rukávech, ale tuto inter-

pretaci nepovažuji za zcela jednoznačnou. Jen logicky vyvozují z prostřídání náramků a korálků (korálky byly na jiných částech oděvu určité přišity), které se kompozičně doplňují, a to na obou nadloktích. Faktem je, že rukáv by pak byl velmi úzký (a logicky by korespondoval s těsnou čepicí a těsnými, úzkými vysokými botami).

Předpokládám, že pokud se už tehdy začalo tak nákladně zdobit velmi pracovním materiálem jako je slonovina, zdobilo se pochopitelně i dál v dalších materiálech. K tomu se nabízejí pásy korálků, z nichž jsou některé odsazené dále od jiných. Právě z horních řad korálků nad volným místem mohou být spuštěny ozdobné kožené třásně a tkaničky. Volil jsem tkaničky, ty nejsou výraznější než samotné nákladné korálky, na které spíše mají upozornit. Třásně vidím jako estetické zakončení spodního okraje haleny. Jde o etnologické analogie odvozené z charakteru materiálů viděných očima výtvarníka.

Přitom byly jak spodní část haleny, tak vnější část nohou na stehnech takřka bez koráلكové výzdoby. To je zdůvodnitelné a pochopitelné, uvědomíme-li si namáhání případných korálků mechanickým pohybem ruky při chůzi. Kdyby se drahocenné korálky vysypaly, vznikla by značná škoda. Je ovšem možné, že původně byla vykorálickovaná i tato část a korálky se z těchto míst časem skutečně při nošení vysypaly (korálky na rukávech mohly trpět otěrem i v prostoru mezi pažemi a tělem. To by objasnilo jen podrobné studium stavu korálků. Tím by se osvětlila i četnost nošení tohoto slavnostně vypadajícího drahého oděvu.

Je také možné i vysvětlení a rekonstruování sungirského oděvu jako kombinézy. Musíme však upozornit, že nám není známo zobrazení sungirského

Obr. 4 Rekonstrukční metamorfóza archeologicky zachyceného hrobu muže na nejstarší konkrétní podobu oděvu z doby před 24-25 000 lety. ■

Reconstructed metamorphosis from an archaeologically recorded grave of a man to the oldest concrete design of clothing from about 24 - 25.000 years ago. ■

nálezů zezadu, což by pochopitelně mohlo mít rozhodující vliv na daleko přesnější interpretaci nálezů.

Zajímavou vnější podobnost ze sungirským nálezem mají sošky z maltsko-buretské kultury. Tam, jak se domnívám, máme s nejvyšší pravděpodobností co dělat se soškami lidí v kombinézách. Nejasno do celého stavu věci zanesla soška, která má nedokreslené nařasení matérie na zadečku. Další kresba i fotografie ji pak ukazuje tak jako ostatní

„příčně rýhované venuše“ bez zadku, naopak jakoby identicky s tím, co se odehrává zepředu postavy. Při pořizování fotostudie pro takovou rekonstrukci kožešina ihned vytvořila identický obraz, obzvláště při zdvižení oděvu na bocích, jde tedy o vliv střihu.

Příčné čáry na soškách vyložitelné jako symboly kožešiny jsou však vyložitelné i jinými způsoby - především, že to co považujeme za kapuci se objeví klidně i na hlavě docela nahé sošky. Dál

mohou znamenat příčné pruhy žebra kostry a mít mytologický a duchovní charakter, ale mohou znamenat také obdobné zdobení jako má sungirský muž a to nemusí znamenat jen ozdoby z mamutoviny, ale i pruhy kůže nebo spletené řemínky, vždyť takové zdobení vertikálními zdobnými řemínky známe z nahých sošek z Ukrajiny, ale i od nás.

Korálky sungirského muže běží nahoru po nohou zpočátku v jedné vertikální řadě, rozdvíjejí se do písmene Y asi zepředu, jakoby z vnitřní strany, avšak asi ne přes kolena, to by byly umístěny velmi neprakticky.

Zdobení boty považuji za obzvlášť krásné a evidentní. Horní část vysoké boty (nohavice) a stejně i její spodní obvod je zdoben několika řadami korálků. Dále jsou vpředu řetízky vertikálních korálků. Je možné uvažovat, že právě tyto vertikální řady byly zdobením části kalhot (jak je výše popsáno) a nebylo je vidět, protože byly skryty v botě. Ale myslím, že řemínky s korálky byly velmi pracné a neukázat je, nebo pošíť jimi něco, co nebude vidět, by bylo velké plýtvání, které by nedávalo smysl. Ale to může být náš subjektivní názor (protože jde otázku kultury a ta žádný logický smysl dávat nemusí) a možná rozřešení skrývá podrobnější dokumentace nebo ještě i sám exponát hrobu muže a dětí.

Při mojí malbě došlo ke třem výrazným přepracováním, první malba byla dokonce úplně zrušena. Okorálkovaná halena a čepice podle německé publikace a boty podle sibiřských obyvatel musely být předělány v momentě, kdy jsem umístil nalevo od muže jeho kostru s korálky původního nálezu a věci spolu nesouhlasily.

Navíc moje fotografie sungirského hrobu byly asi lepší než měla k dispozici autorka článku Fertigen der Klei-

dung. Nášivku na hrudi jsem však z publikace od Anne Scheer převzal, ale bez daleko podrobnějšího studia se mi tato interpretace nejeví zcela přesvědčivá. Už samotná čepice měla evidentně daleko více řetízků než dva ukázané v její rekonstrukci. Podobné nepřesnosti byly i v počtu korálkových řetízků na haleně, kde také některé řady chyběly, hlavně ve spodní části haleny. Boty na mojí druhé malbě jsem předělával, protože jsem se příliš zahleděl na sibiřsko-eskymácké tlustoučké vzory. Horní korálky ukazovaly, že boty končily mnoha pásy pod kolena a tyto, jakožto i kotníkové pásy, obepínaly nohy těsně. Boty tedy byly elegantně štíhlé. Tedy střihem se jednalo o překvapivě štíhlou vysokou botu, jakoby jezdeckého stylu (podobné boty znám z fotografie jakutského domorodce).

Skutečně volně lze mluvit o kalhotech, které nebyly nijak zvlášť vyzdobeny korálky. Mají naopak odlišný smysl korálkování než celý ostatní oděv (s výjimkou části bot) a jsou zdobený každá nohavice jediným rozdvíjícím řetíz- kem korálků ve tvaru písmene Y.

To je proti smyslu a způsobu zdobení čepice a haleny. Proto dvojí překročení daného stylu dovoluje vidět kalhoty zcela odlišně od ostatních částí oděvu. Boty, čepice i rukávy haleny mluví o úzkých těsných rozměrech a štíhlém střihu, tady to může být přesně naopak. Proti bílým slonovinovým korálkům očekáváme tmavou vyuzenou, nebo jinak obarvenou kůži, zde na kalhotách mohla být naopak kůže světlá nebo kožešina s místním tmavým pruhem pod korálky. Chlupy kožešiny by však drobné korálky lehce překryly a nebyly by vidět, což platí i o celém oděvu, proto o ní nikde neuvažuji. Kožešina se však mohla objevit právě na kalhotách v místech, kde by nebyly korálky.

Také mohlo jít o volný prostor vnějších stran kalhot, jako místa pro množství třásní. Ale velmi vysoké boty ukazují, že by neměly být případně třásně moc dlouhé a překrývající. Taky právě v této souvislosti se dá uvažovat o legínách. Ale ty by se musely objevit jen ve spojitosti s bederní rouškou, která by měla být také korálkována, protože všechny části oděvu se korálkovaly. Ale žádné takové korálky se nenašly. Vzhledem ke klimatu i maltskoburetským soškám je úvaha o legínách a bederní roušce logicky neopodstatněná, ale je nutným slohovým a myšlenkovým cvičením vzhledem k dalším paleoetnologickým souvislostem. Vždyť vznik kalhot byl předpokládán až někdy kolem doby železné. Pozdně neolitický Otzi - tzv. „ledovcový muž“ z rakousko-italského pomezí měl překvapivě ukázkové legíny i s ukázkovou bederní rouškou a kdybych takového neolitického člověka namaloval před jeho nedávným nalezením, byl bych ukamenován, protože by to bylo pokládáno za příliš indiánské. Nicméně pás, který by byl vhodný pro bederní roušku, nám ukazuje skalní reliéf muže z francouzského gravettienu z Laussel. A je možné, a dovedu si to docela představit, že oděv lidí z jižních částí tehdejší gravettienské Evropy byl jiného charakteru, než u lidí z našeho severního, tehdy velmi chladného pásma. Chceme-li se však podívat na nejstarší další oděv našeho desetitisíciletí, musíme do španělské Waltorty, kde máme skalní malby čehosi, co se dá podle materiálů interpretovat nejspíš jako šortky.

Rozdvojení korálkových pásů kalhot nám spíš připomene vložení nějakého kalhotového klínu, bez kterého kalhoty, jak jsem při experimentálním šití k velké zábavě mojí manželky zjistil, nemohou být ani funkční (pro účely foto studií vzniklo několik modelů oblečení).

Jak jsem se již výše v textu zmínil, je možné uvažovat také o kombinéze. Tedy o volném našití nohavic k haleně. Možná by více prozradil originální nález a další dva sungirští pohřbení.

Moje vlastní rekonstrukce vychází z faktu, že zdobení hlavy je příliš těsné a není pojednáno jako ozdoba kapuce. Proto zde uvažujeme o čepici. Podobně velmi výrazné jsou vysoké boty, které by ukusovaly velkou část kombinézy. Proto vidím zbývající komplet jako nestejnorodý a předpokládám naopak tutéž fragmentálnost. Takže z této uvažované pozice jsou oddělená halena a kalhoty zvlášť docela logické.

Také srovnání sungirského muže s maltskoburetskými materiály je nanejvýš zajímavé. Jednak hrob maltského chlapce má také korálky ve své výbavě, ale jen jako řetízek na krk. Jde o jediný náhrdelník, který se kdy v celém gravettienu našel na kostře člověka (v příspěvku není zohledněn italský trojhrob z jeskyně Barma Grande). Ale jak jsem se již zmiňoval, sošky oděných osob mají přes sebe četné příčné horizontální pruhy upomínající korálkované pruhy ze Sungiru a připomeneme-li si, že příčné horizontální pruhy jsou jako ozdoba na některých nahých Venuších, vidíme jistou spojitost ať kulturní, symbolickou nebo výtvarnou. Nebo alespoň stejnou možnost technicky udělat totéž z různých důvodů. Bílé korálkování je spíš synchronní s lidskými žebry kostry a může vyvolávat pocit hrůzy a strachu. Taková podobná žebra si na své oděvy dávají sibiřští šamani. Zde jsou však obdobné i dětské oděvy a jejich ostatní hrobová výbava nenaznačuje, že by se mělo jednat o šamana. Takže opatrně se dá říct, že obdobné příčné zdobení známe už z aurignacienu (na pažích mytologické sošky Iva-člověka), stejně tak jako plas-

tické tetování Australců, a že může upomínat žebra a přivádět pocit z vědomé nebo podvědomé asociace smrti a svému majiteli přidává na vážnosti, protože může vyvolávat strach. Příčné pruhy nikde nevyvolávají efekt falcké hrozby. Takže vylučují teritoriální charakter zdobení, horizontální pruhy vyvolávají ve svém prostředí a kultuře nejspíš pocit pohybu všudypřítomnosti, proudící vody, země či mraků - pronikání a pocit strachu. To vše naznačuje, že by daná osoba vyžadovala úctu a těšila se nějakému výsadnímu postavení. Na to upomíná i výrazně vysoká korálkovaná ozdoba hlavy.

Co nevíme? Především neznáme druhou zadní stranu oděvu. Revize německé rekonstrukce ukázala nesrovnalosti a otazník nad některým ozdobami. To je nutné prověřit na místě u nálezů. Je také nutné podle originálu vyrobit náramky a změřit, zda mohou být skutečně na oblečení a zda na koženém nebo kožešinovém. Dále je nutné provést revizi rukou a uvažovat o možnosti ozdob rukavic. Zajímavý by byl i rozbor kostí. Zvláště kosti nohou a to v souvislosti s vysokými botami. Lze předpokládat občasnou jízdu na sobovi, ale nejsem si jist, že by vznikly osteologické jezdecké úpony (tak jak je známe na některých kostrách Staré Moravy). To má význam pro souvislost s váhou takto vyzdobeného oděvu a s výbavou dvojhrobu, kde váha přebohaté kostěné industrie jakoby se vysmívala požadavkům na váhové omezení mobilního či polomobilního způsobu života. Táhnout na saních stovky kilogramů zásob, kožešinových dek, domácí výbavy, mobilního stanu i s tyčemi a oděvy a navíc si ještě přiložit celomamutovinové výrobky naznačuje, že síla záprahu byla beze zbytku vyřešena. Taktéž by bylo zajímavé sledovat úpony pro svaly k vrhání oštěpu, ke střel-

bě z luky, válečné palici a podobně. To uvádím i proto, že na čele lebky se našel šrám po úderu nějakého ostrého předmětu, tak jako na mnohých jiných mužských gravettienských lebkách v Evropě. Dále je nutné zjistit stav vrchní ozdoby hlavy a taktéž vše porovnat s dalšími sungirskými kostrami. A je nutno udělat samostatné rekonstrukce druhého hrobu.

M. M. Gerasimov už dávno spolu se svým institutem realizoval podoby sungirských lidí a věnoval jim patřičnou pozornost. Vidíme rekonstrukce různých typů čepic (nelze nevzpomenout paralely s čepicemi Laponců) a vidíme rekonstrukci pláště se spounou (*Paleolit SSSR*). Další prameny poskytuje publikace Sungir-antropologičeskoje issledovanij (*Akademia nauk, Moskva 1984*).

Závěr

Zobrazená nebo jiná nastíněná interpretace sungirského oděvu ukazuje na efektní a honosný značně složitý opravdový oděv chápáný tak i podle našich dnešních měřítek, který kryl každou část těla. To odpovídá drsnému klimatu té doby. Snad byl takto vyzdobený oděv sváteční - slavnostního charakteru. (To by ukázalo přezkoumání opotřebených korálků v různých částech oděvu a srovnání s experimentálním opotřebením.)

Pokud by při výrobě oděvu nedošlo ke korálkování, netušili bychom dnes někdejší přítomnost oblečení. Mimo korálků nebyly totiž nalezeny žádné spony, zapínání a podobně. Takže to pro nás nese poučení, že samotná kostra nemusí vždy znamenat nahého člověka, ale někdejší přítomnost nedochovaného oblečení. Zde nám mají co

Obr. 5 Paleolitická sungirská dílna - výroba tisíců korálků a zdobení oděvu. ■

Palaeolithic Sungir workshop - the making of thousands of beads and cloth decorating. ■

říct nalezená šídla (pokud byla zhotovena z dochovatelného materiálu).

Samotná unikátní výzdoba s sebou nese řadu otázek, zasahujících do úvah o společenském postavení těchto lidí a o obrázku tehdejší sungirské společnosti. Měli tito lidé tak vyspělou technologii, že vyrobit tisíce korálků na jediný oděv pro ně nebylo problémem? A mohli mít tedy takový slavnostní oděv i všechny rostoucí děti? Nebo zde máme hroby privilegovaných v nějaké značně hierarchicky složitější komunitě než jsme si donedávna mysleli? Výrobou korálků a jejich našíváním si mohli krátit lidé chvíle v dobách, kdy venku kralovala krutá zima. Odpověď nám může dát i experimentální archeologie.

Literatura

Viz strana 192.

Summary

Libor Balák, Pavel Chronc: The Clothing of the Sungir Man from the View of the Reconstructional Palaeoethnology

The 22.000 years old (gravettien) grave of a man, which was found in the half of the past century near Moscow, became object of a new reconstruction. Authors consider the man's clothing, covering all parts of the body (bonnet, blouse, trousers, boots), to be an impressive and ostentatious, probably holiday dress.

Libor Balák, Pavel Chronc: Die Bekleidung des Sungir-Mannes vom Gesichtspunkt der rekonstruktiven Paläoethnologie

Die 22.000 Jahre alte Grabstätte (Gravettien) eines Mannes, die in der Hälfte des vorigen Jahrhunderts in der Nähe von Moskau gefunden worden war, war einer neuen Rekonstruktion unterworfen. Die Männerkleidung, die alle Körperteile bedeckt (Mütze, Kittel, Hose, hohe Schuhe), halten die Autoren für einen sehr effektmachenden und prunkvollen Anzug, vielleicht eine Festkleidung.